

Bugün tiyatro sanatına hakkıyla vakıf üç dört isim gösterilebilirse, bunlar arasında muhakkak Reşit Baran'da vardır. Tecrübeli Aktörü yanda anlatırken, üstte, oğlu ile kütüphanesinde görülüyor.

Değerli San'atkâr, Büyük Komedyan: **REŞİT BARAN**

Bedava bile olsa halk yeni tip eserleri seyretmiyor... Herhalde «Godot»yu anhyacak, Samuel Beskett'i yorumlayacak seyrel yetişecek ama çok zaman sonra. Kalitesiz piyes oynasın demiyorum. Fakat, aynı fikri aynı temi halka kadar ulaştırın piyesler vardır, yazılabilir. Tiyatro Sevgisi ve alışkanlığı yaymada bunlar tesirlidir, faydalıdır.

Yazı ve Fotoğraf: **OLCA YTO**

Benzerlik daha telefon ettiğim sırada belli oldu: Reşit Baran evinin adresini vermekle kalmadı, iyice târif etti. Aynı şekilde bir telefon konuşması Vasfi Rıza ile olmuştu: O da evinin bulunduğu yeri inceden incede târif etmişti. İkisi de, tecrübe, olgunluk melekelerini karşısındakilerin istifadesine arz ediyor. İngiliz Konsolosluğu yakınında, Halice ba kan bir ev.. Vasfi Rıza'nın evi de denize bakıyor: Marmaraya..

İkisi de komedyen, ikisi de fransızca dan hayli piyes tercüme etmiş. Reşit Baran'ın aksilik bu ya gözünde arpacık çıkmış. Tam da resim çekeceğimiz sırada... Ama o kadar nazik, tatlı bir misafir saygısı, şefkatli bir davranışı, evcimen bir aile reisliği var ki arpacık değil fındıkçık bile çiksa önemi yok.. Kapının önünde siyah bir otomobil duruyor. Evin önu de çok dik bir yokuş.. Otomobil buraya nasıl çıkmış diye şaşarsınız. Asıl ilgi çeken tarafını Reşit Baran gösterdi: Evin önündeki demir parmaklığa kalın bir zincirle bağlanmış. Bazan burnunu dar yolda yukarıya doğru getirip bırakmış. O zaman otomobil hırsızları geri geri giderek çıkmaya cesaret edemedikleri için el süremezlermiş. Ama bir gün Reşit Baran acule ile otomobilinin zincirini çözmeyi unutmuş.

İçeri girmiş, isletmiş, gaze basmış, zincir de kopmamış, parmaklık da yıkılmamış, ama Reşit Baran yerinde saymış, tekerlekler boşuna dönmüş, o zaman farkında olmuş dalgınlığının...

Reşit Baran'ın sıcak kanlı, samimi bir eşi var, Bayan Enver, sempatik, güzel bir oğlu var: Behiç Baran (Soyadı ile adının baş harfleri aynı, söylenmesi âhenkli olsun diye böyle koymuş), özellikle eşinin çok sevdiği bir köpeği var: BİCO, kocaman bir kitaplığı ve fotoğraf merakı var: Rolleiflex marka makina, agrandisör, 8 milimetrelilik film çekme makinesi, projeksiyonu, sergilerde teşhir ettiği san'at fotoğrafları var. Hele Molyer'in oyunlarından birinde geçtiği iki baş var ki, fotoğraftan az buçuk anlayanlar bile beğenir. Ben onun fotoğrafını çekerken o da beni çekti, makineme parasoley (güneşlik) taktı. Eşinin, oğlunun, «Bico» nun fotoğraflarını da ihmal etmedi.

Biyografisini sordum. Anlatı:ı:

— 1910 da, İstanbul'da, Sultanahmet'te doğum. Çocukluğum babamın mesleği dolayısıyla Anadolu'da çeşitli illerde dolasmakla geçti. Ziraat bankası müldürü ve mutasarrıflık yapı. İstiklâl Harbinde, Afyonkarahisar'da Hey'eti

Merkeziye Reis'i'yd. Üçüncü sınıfı üç ayrı şehirde, Konya, Afyon, Ankarada okudum. Samsun'da ilkokulun dördüncü sınıfindayken Emanullah Nutku'nun «Hüdavendigâr. Gazinin Türbesinde» adlı oyununda türbedar rolüne geçtim. İşte ilk sahneye çıkışım... Bunu Hamdullah Suphi seyretmiş, sonradan bana söyledi. İstanbula döndüğümüz zaman o zamanki adıyla «Feyziye», şimdiki adıyla Işık Lisesine girdim. Beyazıtta, bugünkü Beyaz Sarayın bulunduğu yer deydi. Nakıye Bugün müdürümüzüdü. Ertesi yıl Kadıköy Saint-Joseph okuluna (Frères) lere girdim. Okulu, hristiyan propagandası yapıyor papazlar diye kapattılar 1924 te.. Oradan 1925 te Galatasaray Lisesine girdim ve 1932 — 33 yılında mezun oldum. Okulda, ders olarak, sekizinci sınıfta tiyatro okurduk. «Labiche»in bir komedisini tercüme ettim ve sınıfta kaldım. Okul müsamereslerine Muhsin Ertuğrul, Vasfi Rıza, Behzat Butak gelirdi. Onların teşvikleriyle sahne adamı oldum. Mezum olduğum yıl babamın arzusuyla İktisat Fakültesine yazıldım. Öğleden sonraları Millî Reasürans'ta çalışırdım. En sonunda ısrarlara dayanamayıp 1935 te Şehir Tiyatrosuna kapağı attık.

— Yâni çeyrek asır oldu bugüne kadar?

— Evet, 25 yıl oldu..

— İlk oyununuz?

— Dram Tiyatrosunda, «Beyaz Gömlekli» adında tercüme bir piyesli. Bir doktor rolündeydim. Piyes dramdı, ama benim rolüm komikti. Bir müddet dram tiyatrosunda oynadım. «Ayak Takımı Arasında» isimli piyesle bir tatar rolü oynadım. En büyük rolüm o sene «Büyük Hala» komedisindeydi. 1935-36 sezonu böylece geçti. 1937 de Yusuf Ziya Ortaç'ın «Aşk Mektebi» adlı operetinde Vasfi Rıza, Hazım Körmükçü, Muhammer Karaca ve saire ile bugünkü Ses Opereti binasında (O zaman adı Fransız Tiyatrosuydu ve Şehir Tiyatrosunun Operet Bölümüydü) oynadık. Tepebaşında, şimdi yıkılan Komediyatrosunun adı «Anfi» şeklinde oluşmuştu. Onun ötürü «Anfi» diye anılırdı. Sonra «Asrı» sinema oldu. 1940 a kadar «Fransız Tiyatrosu» nda oynadık. Sonra Tepebaşına geçtik.

— 1935 yılındanberi kaç piyes oynadınız aşşağı yukarı?

— 250 ye yakındır. Eskiden üç-beş gün, bir haftada piyes çıkarırdık. Seyirci azdı.

— Bugüne kadar yaptığınız tiyatro tür(ü)meleri?

— Halkeverleri zamanında Labiche'ten çevirdiğim dört piyes vardır: «Mahçuplar», «Palavra», «İhtiyar Kız», «Ulu Dağ»... Sonra üç roman çevirisini var: «Hizmetçi Kızın Hatıraları», «Sihirli Eller», «Sevgili Katilim». Sonra Komediyatrosunda oynanan piyesler: «Ka rasevda», «Söylemeli mi?», «Kaş Yapayım Derken...» (Bunu Vasfi Rıza Zobia ile beraber çevirdik), sonra Muhittin Sandıkçoğlu ile birlikte «Onu Çok Seviyordum», «Kasımpaşa-Maçka» (Bu nu AND FİLM — Turgut Demirağ filmine alacak), Sonra Millî Eğitim Bakanlığının yayımladığı «Kumbara», Vasfi Rıza ile beraber çevirdiğimiz «İşte Talih Buna Derler!»..

— Oynadığınız piyesler içinde muhakemeli ki çok severek temsil ettikleriniz vardır. Acaba hangileridir bunlar?

Bu sırada Reşit Baran'ın eşi de konuşmaya katıldı, ona bazı piyeslerin adını hatırlattı. Sonunda şu ikisinden karar kıldık: «Dostum Harvey» ve «Üvey Kardeşler». Bunlar 1950 ve 54 yıllarında oynanmış.

— Ya, oynamak istediğiniz roller, piyesler?

— Molyer'den «Meraki» yi, sonra mesela Tartüflü, Cimri'yi, Falstaff'ı... Bunları oynamak isterim.. Eskiden çok oynardık Molyer'i, şimdi nedense pek fazla unuttuk gibi geliyor bana..

1935 ten bu yana 250 ye yakın piyeste rol alan bu tecrübeli ve kıymetli oyuncu, halen sahnenin temel direklerinden biridir. Resimde Baran'ı eşi, oğlu ve «Bico» su ile birlikte görüyorsunuz

(Aynı konuya ertesi günü Ulvi Uraz dokundu ve kuracağı özel tiyatrodaki açış Molyer ile yapmayı istediğini söyledi. Bu benzerliğe ve uygunluğa önce hayret ettim, sonra büyük bir gerçeği anlattığı için memnun oldum.)

Reşit Baran sadece bu konuda, yani Molyer'i oynamak konusunda değil bir başka alanda da Ulvi Uraz ile, bilmedim, hiç birbirinden haberi olmadan aynı fikirdeydi. Bakın nasıl: Yabancı tiyatro edebiyatından yapılan tercüme lerde oyuncuların sahnede birbirlerine fransızca veya ingilizce, almanca adlarıyla hitap etmeleri, dikkat eden tiyatro seyircileri bilirler, çok sun'i, çok soğuk bir tesir yapar. Konuşma oraya kadar gayet tabii bir akıcılıkla gelir, orada «rapp» diye kesilir, bir soğukluk, sıkıcılık, seyirciyi piyesten ayırıcı bir hava eser, isim söylendikten sonra, tekrar eski edâ ne üslûpta devam eder.. Bunun yerine piyesleri daha çok adapte etmek, kendi hayatımıza uzak gelebilecek şekle sokmak gerekiyor.

Böyle piyeslerde oyun kişilerinin adlarını yerine «baba», «kardeş», «anne», «efendim», «beyim» gibi hitap şekilleri kullanılır ve Aksaray'da, Beyazıt'ta bir halk tiyatrosunda oynanan Molyer yadırganmaz. Zaten konular dünyanın her men her toplumunun tanıdığı şeyler..

Reşit Baran'ın Şehir Tiyatrosu aktörü olarak, hem de 25 yıllık sanatçı olarak eline ne miktar geçtiğini sordum. Verdiği cevap beni pek üzdü: «960 lıra»... İnsan 25 sene bakkalık yapsa bunun çok, ama çok üstününi kazanır. Şimdi Muhsin Ertuğrul bu yanlışlığı düzeltti: Yakında «Kidemli namzedi» olan Reşit Baran gibi, Türk Tiyatrosu'

nun yapıcılarını, gene de az olan, fakat bugünkünden en az iki misli maaş alırken görürsek «eh, biraz birşeyler yapabildik» diyebileceğiz..

Reşit Baran bu gelişim konusunda şu nu anlattı:

— Şu köşede, bizim önyak olup yadım ettiğimiz bir sergici manava var. Yazın bazı günler açmıyor. Sebepini sordum: «Eh günde 40 lira kâr etmezsem, yatağımın kalkıp dükkânı açmam!» demesini mi?..

— Bazı filmleriniz ve dublaajlarınız var galiba?

— Evet, fakat şimdi durdu, ses filmi gelmiyormuş döviz yokluğundan..

— Radyo piyesleri?

— Radyoda çok az verdikleri haldede çalıştı. Elimize bir piyesten 80-100 lira geçiyordu. Ses sanatçıları önceden bildikleri şarkıları çalıyor, söylüyordu. Biz ise piyesi bir defa yazıyor, sonra dört defa prova ediyor, bir defa da Radyo Evinde prova yapıyorduk. Bir de piyesin sese gelişmesi; böylece 7 temsilde 80 lira alıyorduk. Ses sanatçıları defter tutmak istemediği için bize de aynı şeyi tatbik ettiler: «Siz ücretle tabisiniz» dediler ve 60 lira verdiler. Ondan sonra radyodan çekildik.

Söz burada Radyoya gelmişken, Reşit Baran'ın büyük başarısı, bütün memleketin tanıdığı «Sürpik Dudu» ve «Madam Agavnı» tipleri aklıma geldi. Reşit Baran'ın yüzünü bile görmeyen milyonlarca radyo dinleyicisi, Halide Pişkin, Mehmet Karaca, Gazanfer Özcan ile birlikte yaptığı bir bankanın reklam skeçlerinden onu seviyor, merak ediyordu. Gerçekten bir kadın mıydı, yoksa Ermeni şivesini ve kadın sesini mi-

leyenlerden mektup almış Reşit Baran:

— En fazla Ermeniler bu skeçler için bana mektup yollar. Tebrik ederler, takdir ederler beni iyi taklit yaptığım için, diyor.

Ne yazık ki Halide Pişkin öldükten sonra bu skeçler kalmış, şimdi altı aydır yenisini yapamıyorlar. Bir yeni Halide Pişkin'in yetişmesi de kolay olmuyor.

Gazetelerde şive taklitlerinin yasak edileceğine dair bir haber çıkmıştı. Bu hususta Reşit Baran diyor ki:

— O zaman doktorlar, avukatlar, ve saire için de piyes yazılmasına demek gerekir, çünkü onlar da tenkitlerden alınabilir. Dünyanın her tarafında şive taklitleri yapılır. Fransada güneyli, kuzeyli gibi çeşitli şive taklitleri tiyatro-lara, sahneye çıkar. Bunu kaldırmak olmaz, yanlıştır...

Gerçekten haklı.. Söz döndü doladı, gene piyeslerin tercümesine, adaptasyonuna geldi. Jean Cocteau «İhtiras Tramvayı»nu Tennessee Williams'dan tercüme etmiş «adapte» etmiş, sadece isimleri adapte etmez, yer yer bazı kısımları çıkarıp, eklemeler yapar. Bunun için de «Amerikan halkı için bir mana ifade eden, fakat Fransızların tamamen yabancı olduğu yerlere lüzum yoktur» der. Reşit Baran:

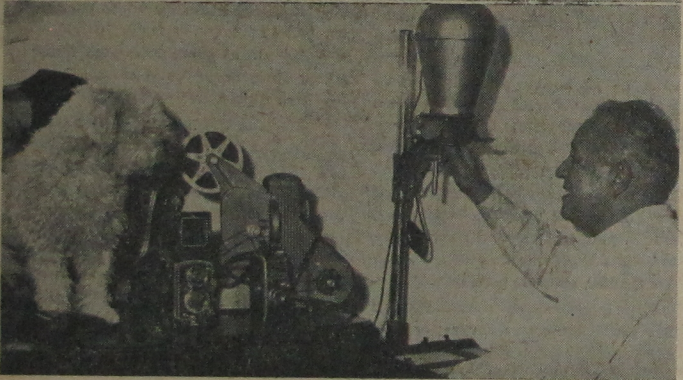
— Biz eskiden «mösyo» gibi hitapları ve yabancı isimleri pek söylemezdik, halk rahatsız ederdi, tadını kaçırırdı oyunun.. Onun için çıkarırdık, diyor.

Bizim sahnede bu gülünç şeyler çok oluyor: aynı adı birisi «Davut» diye söylerken öteki «Deyvut» diye İngiliz aksanıyla konuşuyor. Almanca ya çekenler de ayrı..

Reşit Baran orta oyunu, karagöz ve tulûat tiyatrolarının bugünkü modern, ileri tiyatrodaki rolü ve yerü olup olamayacağı şeklindeki soruma şöyle cevap veriyor:

— Meselâ Dümbüllü İsmail'in oyun tarzını seyredip doya doya gülmek isteyenler çoktur. Sonra çeşitli tiyatro neveleri olması daima faydalıdır. Bir «müze-tiyatro» dünyanın her yerinde olur. Geçmiş günlerin tiyatro tarzları, şekilleri bugünkü sosyal problemleri kendi şekilleri içinde halka sunabilir. Ben Muhsin Bey'in yerinde olsam bir de tulûat tiyatrosu açarım. Oynayacağı piyesleri, programı olur. Konulara dikkat edilir. (Zaten İstanbulun ufak sinema ve salonlarında Dümbüllü İsmail ile Tevfik İnce aynı şeyi yapıyor) Paris'te bile Aleksandr Düma'nın «Nel Kulesi Fıçası» hâlâ zaman zaman oynanır. Bir tulûat tiyatrosu, bir vodvil tiyatrosu, komedi tiyatrosu, Alman, İn-

(Devamı 38 de)

Büyük San'atkar Reşit Baran'ın iki şeye fazla merakı vardır: Birincisi fotoğraf çekmek, ikincisi de kütüphanesidir. Üstte çektiği fotoğrafları invelerken, ortada kütüphanesinde, altına sevimli «BICO» suna poz verdirirken görülüyor.

zah ve espiye birarada sokan bir komediyen mi?

Bu skeçleri Selçuk Kaskan, Adnan Veli gibi mizah yazarları hazırlıyordu. Ermeni, yaşlı, şişman ve birazcık da büyük kadın rolünü Reşit Baran yapıyordu. Biz Ermenileri Türkler bambaşka bir sempati duygusuyla severiz. Onlar Türk tiyatrosunun temellerini at-

tılar. Osmanlı İmparatorluğunun kültürünü hem benimsediler hem de beslediler.

Türk yemeklerinden tutun da yerli musikiye varncaya kadar nice yerlerde Ermenilerden neler aldığımızı bir bilesek onlar daha iyi tanıyacağız. Kısacası, Türklere çok yakındır Türkiye Ermenileri.. Bu skeçlerini din-

NEŞE YULAÇ

(Baştarafı 7 de)

«— Steinbeck, A. J. Cronin, Dostoyevski, Tolstoy ve Panait Strati.»

«— En çok beğendiğiniz Eserler?»

«— Cronin'in Pembe Yılları, Panait Stratinl, Sokak kızı ve Baragan'ın dikenleri, Steinbeck'in Yukarı Mahalle, İnci Avımları, Gazap Üzümleeri, Cennet Yolu. Bilhassa Baragan'ın dikenleri çok güzel bir eser. Defalarca okudum.»

Neşe Yulaç'ın ağzından bu kelimeler bir şilr gibi etrafa yayılırken, kendisine karşı duyduğum hayranlık bir kat daha artıyordu.

Devam etti:

«— Bizden de Aziz Nesin'!... Ah bir se naryo yazsa. Ne şahane senaryo olurdu...»

«Sonra Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Orhan Hançerlioğlunu beğenirim. Fıkra yazarı olarak Bedîî Fak ve Çetin Altan'ın Karikatüristlerden de Turhan Selçuk'u...»

«— Hikâyecilerimizden?»

«— Tabîî Saif Fak. Deima severek okudum bu san'atçıyı...»

«— Şairlerden?»

«— Onlar Veli Kanık, Süleyman efen di şiiri hoşuma gider...»

Her yöndü ile olduğu gibi, bu yöndü ile de Neşe Yulaç'ın diğer bir çok san'at-kârlardan üstün tarafı vardı. Sadece biblio gibi seyredilen boş manasız bir güzelliğün ötesinde, bu genç ve güzel san'atkârdâ da, güzelliğ örtüsünün arkasındaki coşkun ve zengin ruhu görmek mümkün değildi.

Tevezuu, misafir perverliği ve asaleti ile kendisine hürmet ettirmesini bilecek kadar kudretli bir kadın.

Valdi oldukça ilerlemişti.. Müsade isteyip ayırlıdım. Böyle bir san'atkârimizle iki saat kadar konuşup derleştirmiş olmamn huzuru içindedim.

ROPÖRTAJ: OĞUZ

REŞİT BARAN

(Baştarafı 4 te)

giliz, Fransız klâsiklerini oynayan tiyatro, yeni, ileri, avangard piyesleri oynayan tiyatro... Bunların hepsi lâzamdır, faydalıdır. Bütün tiyatrolar avangard piyesler oynarsa halk şaşırır, tiyatroya ısınmaz, alışmaz.

— Devamı olarak yeni piyes oynansa, halk alışmaz mı?

— Hayır, olmuyor. Bedava bile olsa halk seyretilmiyor ki.. Herhalde «Godot»u anlayacak, Samuel Beckett'i yorumlayacak seyirci yetişecek ama çok zaman sonra... Kalitesiz piyes oynansın demiyorum. Fakat, aynı fikri, aynı «temel halka kadar ulaşturan piyesler vardır, yazılabilir. Tiyatro sevgisi ve alışkanlığı yaymada bunlar tesirlidir, faydalıdır.

— Bizden ve yabancıardan beğendiğiniz oyun yazarları?

— Usta yazarlar hemen belli oluyor. Ben, komedide Molyer, Lui Vernoy, Andre Birabo (türkçe yazıyoruz) gibi yazarları pek severim. Bunlar hayatını piyes yazmasına vakfetmiş kişiler. Bizden Refik Erduran, Cevat Fehmi...

— Mizah da bir çeşit komedi.. Peki, mizah yazarlarından?

— Aziz Nesin, Çetin Altan, Adnan Veli... Bunları muntazam takip ederim. Mizahı çok severim.

— Yeni piyes tercümelere yapıyor mu sunuz,

— Yeni tercümeleme yapmak için kitap, yeni yayınları getirmek gerekiyor. Fakat son yıllardaki döviz yokuşu kitap almamıza, getirtmemize engel oldu. Aman, lütfen onu yazınız da bu çeşit ilim, edebiyat, san'at, tiyatro eserleri ithal için biraz döviz ayırsınlar. Memleketin ilâç kadar bu manevî gıdalara da ihtiyacı var.

— Benim yerimde olsaydınız hangi soruları sorardınız?

— Valla, çok yerinde sorular sordunuz. Ben de sizin sorduklarınızı sordum.

Ayağa kalktık. Reşit Baran evini yeni badana ettirmiş, eşyalarını henüz yerleştiriyor. Bana kitaplığını gösterdi. Tiyatroya ve tiyatro tarihi üzerine binlerce cilt kitap... Lucien Dubech'in ve

bir çok müelliflerin kitapları. Bu sırada «Bico» da yammıza geldi, Reşit Baran oğlu Behiç'i kucağına aldı, ona da bazı kitaplar gösterdi. Bico'nun adını Nevin Seval koymuş.. Şimdi Şehir Tiyatrosu uğrunda, tiyatro uğrunda ölenler akıma geliyor: Saif, Hazım, Emin Belli, Muvahhit, Kemal Küçük (İstanbul Radyosu başpikerlerinden Selâhattin Küçük'ün ağabeyi), Melek Kobra, Ahmet Münif, Perihan Yenal, Suavi Tedü, Halide Pişkin, Nevin Seval... Şu tiyatro harp gibi çetin bir san'at. Beni sıcak koltuklardâ rahat rahat oturup seyrediyoruz. Onlar bir futbolculudan fazla zorluyorlar. Üstelik transfer ücretleri de yok..

Reşit Baran bugün Türk komedi tiyatrosunun temel âdreklerinden biri.. Onun san'at hayatının bu 25 inci yılında bir jübilesinin yapılmasını bekliyoruz. Zaten Şehir Tiyatrosu talimatnamesine göre 25 yılı dolduran san'atçıya tiyatro idaresinin bir jübile yapması gerekir. Muhsin Ertuğrul ustamızın bu hususta dikkatini çekeriz. Tiyatronun çeyrek asırlık emektarlarına, daha çok manevi armağanları vermezsek yenileri nasıl yetişir? Malûm ya «Mârifet İltifata tâbidir, Müşterisi metâ zayidır.

Reşit Baran konuşmamızın sonunda sayın eşini, oğlunu ve sevgili köpekleri «Bico»yu yanına alarak beni otomobile bindirdi ve Kabataş'a bıraktı. Gene Vasfi Rıza'nın söylediği gibi ARTİST'in hangi sayısında röportajın yayınlanacağını sordu. Vapura doğru koşarken teşekkür edip ayrıldım. Mutlu alle siyah renkli otomobilenin içinde gözden kayboldu, fakat gönüllerimizden kaybolmayacak, sahnelerde insanların hepsinin muhtaç olduğu neşeyi, sevinci, kahkahayı, espriyi bol bol, ömürlüğe dağıtacak..

Okuyucularımızdan, Artist fotoğraflarımızın teslim edileceği hakkında sayısız mektup almaktayız. Onlara bir hizmet olmak üzere bir fotoğraf servisi ikmal etmiş bulunuyoruz. Artistlerin imzalı ve imzasız fotoğrafları Artist

mecmuasından 250 kurus mukabili temin edilebilir. Okuyucularımıza fotoğraf ücretlerini posta pulu olarak gönderebilirler. 250 kurus beher fotoğrafı içindir.

Adres: ARTİST Mecmuası fotoğraf servisi Çağaloğlu — Nuruosmaniyecad. No. 79/1.